

נתונים על זכאות לבגרות בחינוך הבדואי בנגב

תמצית

במערכת החינוך הבדואי בנגב לומדים תלמידים מאוכלוסיות שונות: תושבי הרשויות המקומיות הבדואיות (כ-69% מתלמידי החינוך העל-יסודי), תושבי יישובים מוכרים במועצות האזוריות הבדואיות (כ-6% מתלמידי החינוך העל-יסודי) ותלמידים הרשומים כמתגוררים מחוץ ליישובים הבדואים המוכרים (25% מן התלמידים בחינוך העל-יסודי). לאוכלוסיות אלה עשויים להיות מאפיינים שונים.¹ לבקשת חה"כ סעיד אלחרומי יובאו במסמך שלהלן נתונים על זכאות לבגרות בחינוך הבדואי בנגב תוך הבחנה, במידת האפשר, בין התלמידים המתגוררים בסוגי יישובים שונים. בין הממצאים העולים ממסמך זה:

- ❖ בשנת הלימודים תשע"ט (2018/19) 48.1% ממסיימי י"ב בחינוך הבדואי בנגב היו זכאים לתעודת בגרות, לעומת כ-69.7% מן התלמידים בכלל מערכת החינוך. **בין השנים 2018 ל-2019 ירד שיעור הזכאות לבגרות בקרב תלמידי החינוך הבדואי בנגב ב-4%.**
- ❖ שיעור הזכאות לבגרות מבין מסיימי י"ב בקרב תושבי השבטים (המתגוררים מחוץ ליישובים המוכרים) נמוך משיעור זה בקרב תושבי היישובים המוכרים במועצות האזוריות והרשויות המקומיות הבדואיות. הפער בולט במיוחד בקרב בנים: **26.1% ממסיימי י"ב תושבי השבטים בשנים 2015 עד 2019 היו זכאים לתעודת בגרות לעומת 37.8% ממסיימי י"ב תושבי הרשויות המקומיות הבדואיות.**
- ❖ **שיעור הזכאים לבגרות בקרב שכבת הגיל בחינוך הבדואי בנגב עמד על כ-33.6% בשנת 2019.** שיעור הזכאות לבגרות בקרב בנים נמוך במידה משמעותית מזה של בנות. בשנה האחרונה ניכרת ירידה בשיעור הזכאות, הן של בנים והן של בנות, לאחר עלייה בשיעור זה בשנים קודמות.
- ❖ **שיעור הזכאות לבגרות מתוך שכבת הגיל בקרב המתגוררים מחוץ ליישובים המוכרים נמוך משיעורו בקרב תושבי היישובים המוכרים והרשויות המקומיות הבדואיות.** בקרב בנים תושבי השבטים שיעור הזכאות לבגרות נמוך במיוחד – בשנת 2019 16% בלבד מן הבנים בני 18 היו זכאים לתעודת בגרות לעומת 38.6% מן הבנות.

¹ להרחבה ראו: מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [אוכלוסיית הבדואים בנגב – מבחר נתונים](#), כתיבה: אורינה אלמסי, 16 בנובמבר 2020.

1. רקע

אחד האתגרים שמערכת החינוך ביישובים הבדואים בנגב מתמודדת עימם הוא רמת ההישגים הנמוכה יחסית של התלמידים בחברה הבדואית והפערים בינם לבין עמיתיהם במגזר הערבי והיהודי. נושא זה בא לידי ביטוי בשיעור הזכאות לבגרות בחינוך הבדואי בנגב הנמוך מאוד ביחס לכלל התלמידים.

בדצמבר 2017 קיבלה ממשלת ישראל את החלטה מספר 2397 - **תכנית לפיתוח כלכלי חברתי בקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב 2017 - 2021**. בין מדדי התוצאות למערכת החינוך הבדואית בנגב, שנקבעו על ידי משרד החינוך כחלק מתוכנית החומש:

- עלייה של 2.5% לפחות בכל שנה בשיעור הזכאים לבגרות משכבת הגיל, כך שבשנת הלימודים תשע"ט (2018/19) יהיו זכאים לבגרות 41.4% משכבת הגיל ובשנת הלימודים תשפ"ב (2021/22) - 49.4% משכבת הגיל;
- עלייה של 2% לפחות בכל שנה בשיעור הזכאים לתעודת הבגרות מהלומדים ב"ב, כך שבשנת הלימודים תשע"ט (2018/19) יהיו זכאים לבגרות 53% מהלומדים ב"ב ובשנת תשפ"ב (2021/22) - 60% מהלומדים;
- עלייה של 4% לפחות בשנת בשיעור הזכאים לתעודת בגרות העומדת בתנאי הסף ללימודים אקדמיים מהלומדים ב"ב, כך בשנת הלימודים תשע"ט יהיו זכאים לתעודת בגרות מסוג זה 34% מהלומדים ב"ב ובשנה"ל תשפ"ב - 2.46%

נציין כי במסגרת תכנית החומש הקודמת (החלטת ממשלה 3708) עלה שיעור הזכאים לתעודת בגרות מתוך תלמידי כיתה י"ב מכ-40% בשנה"ל תשס"ז (2006/7) לכ-47% מביניהם בשנה"ל תשע"ו (2015/6). שיעור הזכאים מתוך כלל השנתון עלה מכ-30% בשנת הלימודים תשס"ז לכ-33% בשנת תשע"ו.³

הזכאות לבגרות נמדדת כאמור באמצעות כמה מדדים: זכאות לבגרות מתוך הלומדים ב"ב, זכאות לבגרות מתוך שכבת הגיל של בני 18 וזכאות לתעודת בגרות המאפשרת המשך לימודים אקדמיים. במסמך זה נביא נתונים עדכניים על הזכאות לבגרות בחינוך הבדואי בנגב בשניים מתוך שלושה פרמטרים אלו, תוך הבחנה בין הקבוצות הבאות שלהן מאפיינים דמוגרפיים וחברתיים שונים⁴:

² מדינת ישראל, התוכנית לפיתוח כלכלי-חברתי בקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב 2017-2021 (ממשלת ישראל, החלטה מספר 2397), ספר תכניות עבודה, טבת התשע"ח, ינואר 2018. עמ' 24.

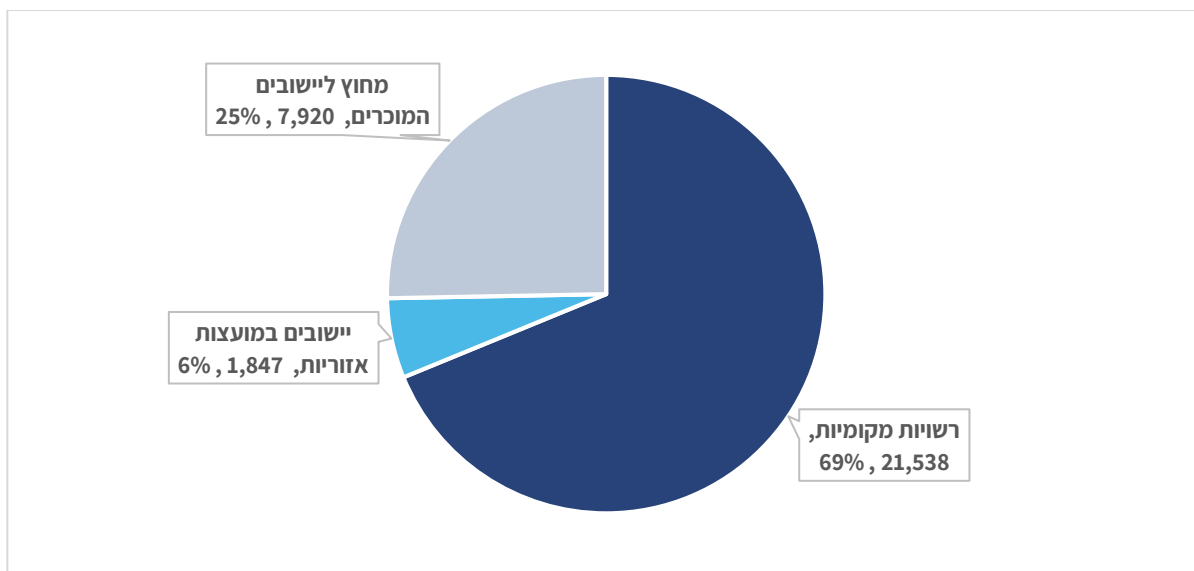
³ יונתן אייל, יהודית קינג, מוריה פרנקל, אורן תירוש, [התוכנית לקידום הצמיחה והפיתוח הכלכליים של האוכלוסייה הבדואית בנגב \(החלטת הממשלה 3708\): דוח מסכם](#), מאירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל, אוקטובר 2018. עמ' 67.

⁴ להרחבה ראו: מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [אוכלוסיית הבדואים בנגב - מבחר נתונים](#), כתיבה: אוריאה אלמסי, 16 בנובמבר 2020.

- תלמידים רשויות המקומיות הבדואיות בנגב;
- תלמידים ביישובים המוכרים במועצות האזוריות הבדואיות: אל-קסום ונווה מדבר;
- תלמידים הרשומים כמתגוררים מחוץ ליישובים הבדואים המוכרים (שבטים) בפזורה הבדואית.⁵

מערכת החינוך הבדואי בנגב משרתת את תלמידי הרשויות המקומיות והיישובים הבדואים המוכרים ושאינם מוכרים. על פי נתוני עיבוד מיוחד שבוצע לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת מבין 31,305 תלמידי החינוך העל-יסודי הבדואי בנגב - 7,920 שהם כ-25% רשומים כמתגוררים מחוץ ליישובים המוכרים.⁶

תרשים 1: תלמידי החינוך העל-יסודי הבדואי בנגב לפי סוג יישוב, 2019

בנספח למסמך זה מובאים נתונים מלאים על זכאות לבגרות בכל אחד מן הרשויות והיישובים שלגביהם קיימים בידינו נתונים. זאת על פי עיבוד מיוחד שביצעה בעבור מרכז המחקר והמידע של הכנסת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.⁷

⁵ ההבחנה בין היישובים המשתייכים לקטגוריות השונות בהתאם [לקובץ היישובים של הלמ"ס 2019](#). תודה למיכל שטרנפלד מאגף דמוגרפיה ומפקד בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה על עזרתה בהגדרת המונחים השונים.

⁶ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, תלמידים מוסלמים במחוז דרום לפי דרג חינוך ומין ביישובים ובשבטים לפי יישוב מגורים- תש"ף, עיבוד מיוחד לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 5 בנובמבר 2020.

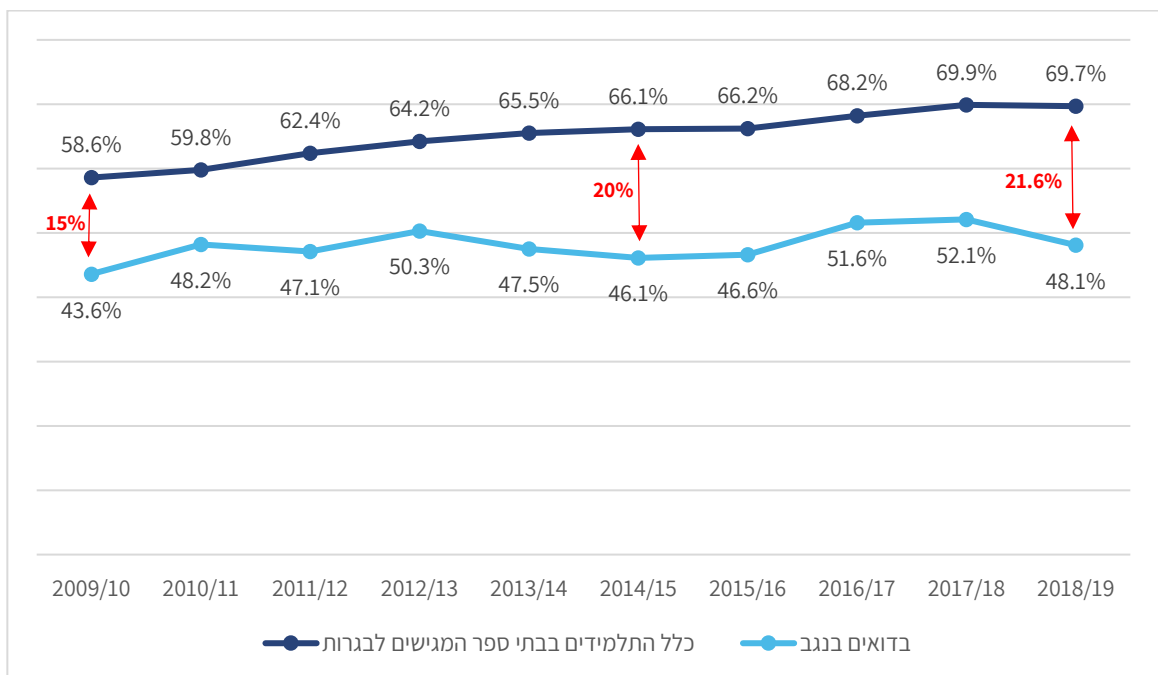
⁷ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, תלמידים חכאים לתעודת בגרות מתוך שכבת הגיל (שהיו בני גיל 18 בחמש שנים אחרונות), לפי יישובים, שבטים ושנים, עיבוד מיוחד לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 15 בנובמבר 2020.

2. זכאות לבגרות מתוך הלומדים בי"ב

בשנת הלימודים תשע"ט (2018/19) נרשמה ירידה של כ-4% בשיעור הזכאות לבגרות מבין הלומדים בי"ב בחינוך הבדואי בנגב לאחר עלייה בשיעור זה בשנים קודמות. הפער בין שיעור הזכאים לבגרות בחינוך הבדואי בנגב לבין שיעור הזכאים בקרב כלל הלומדים בשנת הלימודים תשע"ט – 21.6%, הוא הגדול ביותר בעשור האחרון.⁸

פירוט הנתונים בתרשים הבא:

תרשים 2: שיעור הזכאות לבגרות מן הלומדים בי"ב, 2009/10-2018/19

נציין כי בחינוך הערבי (לא כולל החינוך הבדואי בנגב) הייתה גם כן ירידה מסוימת בשיעור הזכאות לבגרות בשנה האחרונה, אם כי פחותה מזו שבחינוך הבדואי - מ-64.8% מתלמידי י"ב ל-63.9% מתוכם.⁹

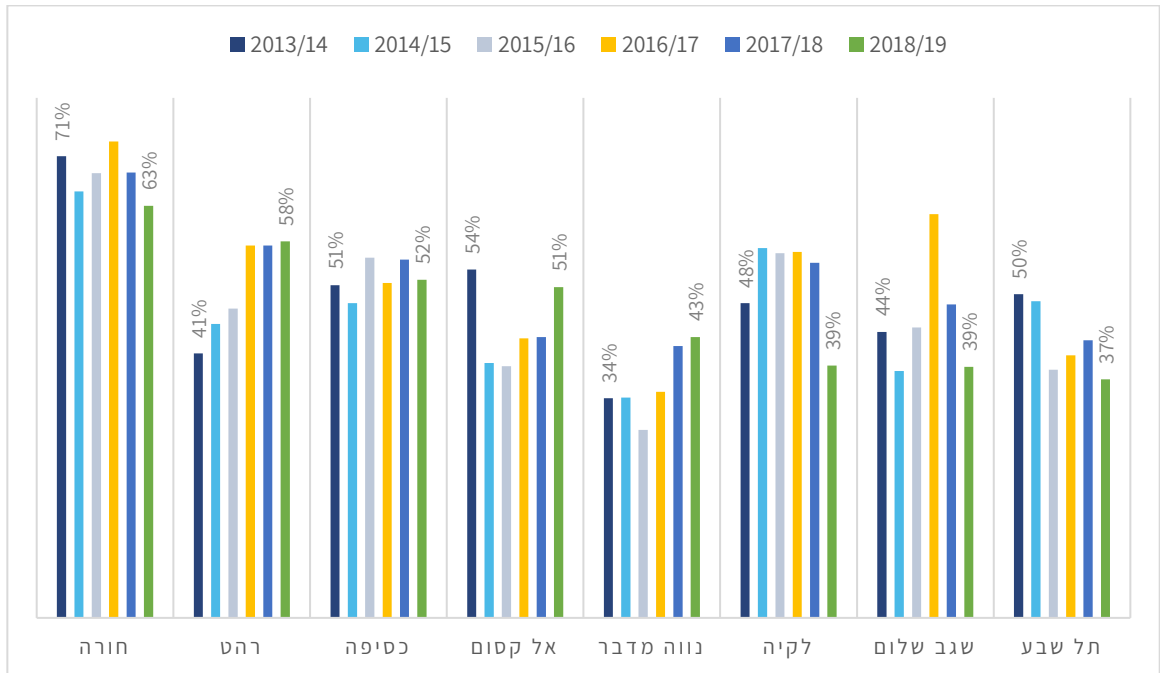
בחינת הנתונים על זכאות לבגרות בקרב תלמידים הלומדים בבתי הספר העל-יסודיים **ביישובים הבדואים המוכרים** מלמדת כי הירידה בזכאות לבגרות בשנת הלימודים תשע"ט (2018/19) באה לידי ביטוי ברוב היישובים הבדואים בנגב. ביישובים אחדים דוגמת שגב שלום, תל-שבע ולקיה הירידה בשיעור הזכאות בשנה האחרונה מחקה עליות בשיעור הזכאות בשנים קודמות והביאה את שיעור הזכאות לשיעור הנמוך ביותר בשנים האחרונות. מנגד בקרב

⁸ משרד החינוך, התמונה החינוכית – חטיבה עליונה: נתונים ארציים תשע"ט, אוגוסט 2020. נתוני החינוך הבדואי לשנים תש"ע-תשע"ח התקבלו באמצעות פנחס קליין, מינהל כלכלה ותקציבים, משרד החינוך, 10 בנובמבר 2020.

⁹ משרד החינוך, [התמונה החינוכית החטיבה העליונה תשע"ט \(2019\)](#), הודעת דוברות, 24 באוגוסט 2020.

הלומדים במועצות האזוריות הבדואיות נווה מדבר ואל-קסום נרשמה עלייה בשיעור הזכאות לבגרות בין השנים 2018 ל-2019.¹⁰

תרשים 3: שיעור הזכאות לבגרות בקרב תלמידי י"ב הלומדים ביישובים הבדואים בנגב, 2018/19-2014/15

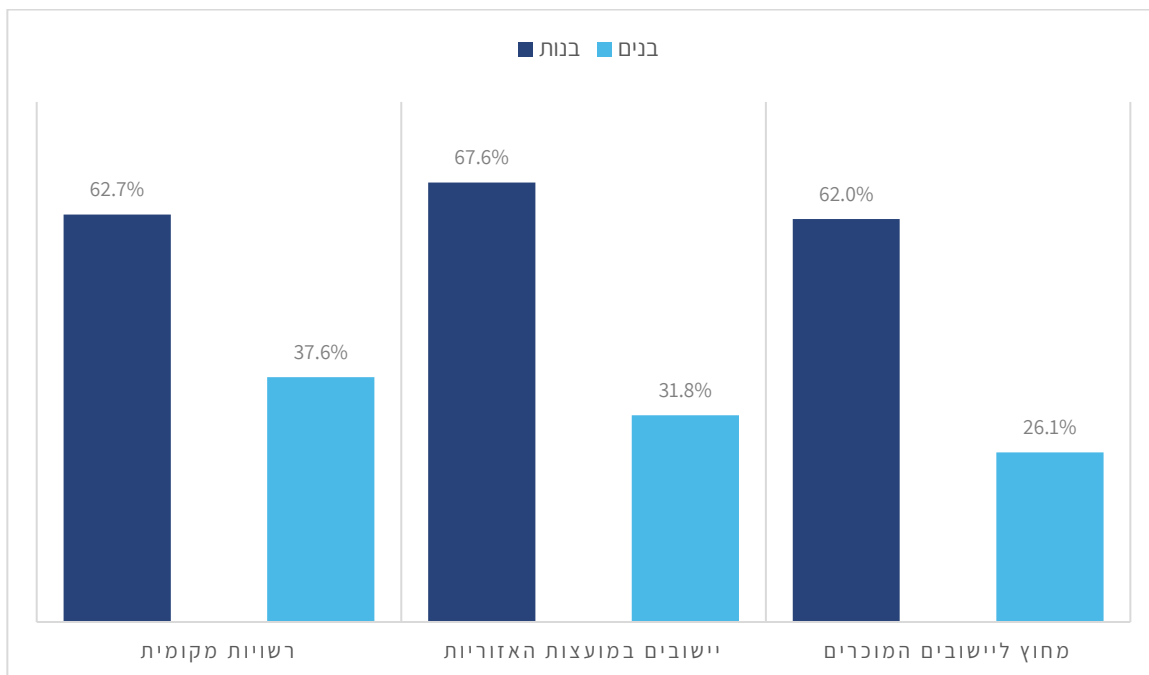
יש לשים לב כי הנתונים בתרשים מתייחסים לתלמידים הלומדים בכל אחד מהיישובים גם אם הם מתגוררים ביישובים אחרים. הם כוללים גם תלמידים המתגוררים מחוץ ליישובים המוכרים הלומדים במוסדות על-יסודיים הממוקמים ביישובים המוכרים.

מנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בעניין הזכאות לבגרות **מבין תלמידי המתגוררים ביישובים מסוגים שונים בחברה הבדואית בנגב**, לפי מגדר, עולה כי שיעור הזכאים לבגרות מבין תלמידי י"ב בקרב בנים הרשומים כמתגוררים מחוץ ליישובים המוכרים נמוך ביחס לתושבי היישובים הבדואים המוכרים והרשויות המקומיות. שיעור הזכאות לבגרות מבין תלמידות י"ב נמוך משיעור הזכאות בקרב תלמידות ביישובים הבדואים המוכרים במועצות האזוריות אך קרוב לשיעור הזכאות ברשויות המקומיות הבדואיות. פירוט הנתונים בתרשים שלהלן, בשל מיעוט מקרים הוצג סיכום של הנתונים בחמש השנים האחרונות – 2015 עד 2019. נתונים על הזכאים לבגרות ותלמידי י"ב בכל אחת מהרשויות, היישובים והשבטים אשר מחוץ ליישובים המוכרים מופיעים בנספח שבסיום המסמך.¹¹

¹⁰ עיבוד לנתוני התמונה החינוכית של משרד החינוך מתוך אתר [שקיפות בחינוך](#), כניסה ב-10 בנובמבר 2020.

¹¹ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, תלמידים חכאים לתעודת בגרות מתוך שכבת הגיל (שהיו בני גיל 18 בחמש שנים אחרונות), לפי יישובים, שבטים ושנים, עיבוד מיוחד לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 15 בנובמבר 2020.

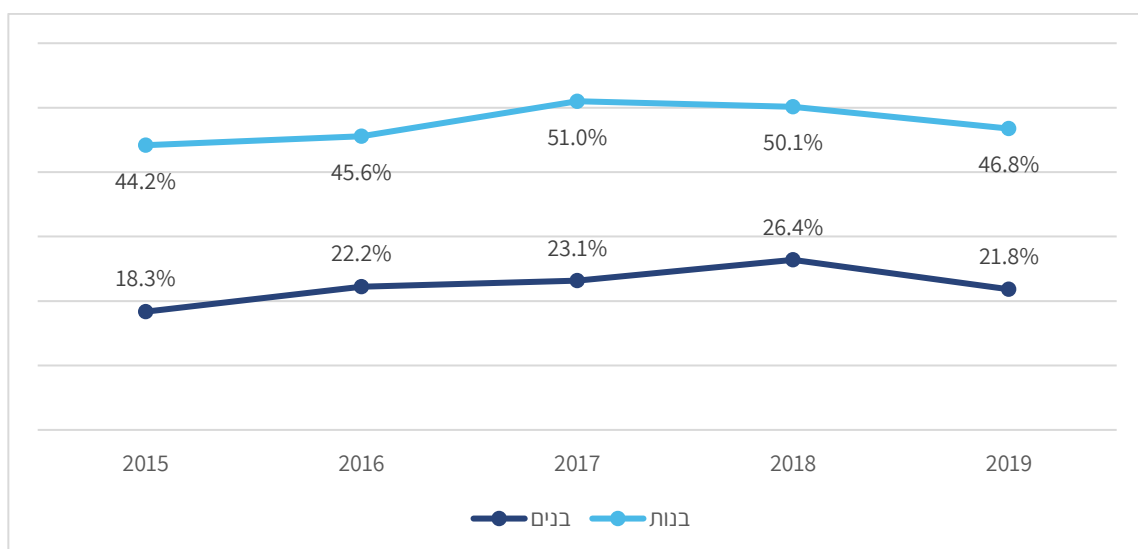
תרשים 4: זכאים לבגרות מתלמידי י"ב לפי סוג יישוב ומגדר, 2015-2019

3. זכאות לבגרות מתוך שכבת הגיל¹²

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בדקה לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת את שיעור הזכאות לבגרות מתוך בני ובנות 18 בחברה הבדואית בנגב. **על פי נתונים אלה שיעור הזכאים בקרב שכבת הגיל בחינוך הבדואי בנגב עמד על כ-33.6% מן הצעירים בשנת 2019. שיעור הזכאות לבגרות בקרב בנים נמוך במידה משמעותית מזה של בנות.** בשנה האחרונה ניכרת ירידה בשיעור הזכאות, הן של בנים והן של בנות, לאחר עלייה בשיעור זה בשנים קודמות.

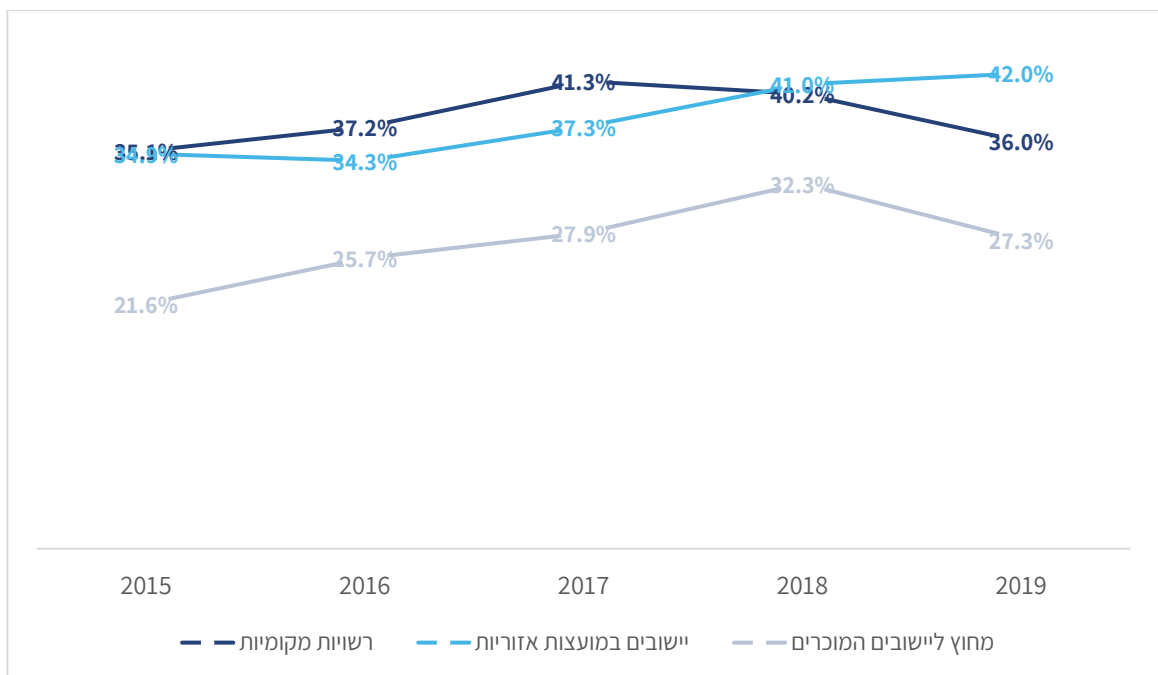
תרשים 5: שיעור הזכאים לבגרות מתוך שכבת הגיל בחינוך הבדואי בנגב, 2015-2019

¹² הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, תלמידים זכאים לתעודת בגרות מתוך שכבת הגיל (שהיו בני גיל 18 בחמש שנים אחרונות), לפי יישובים, שבטים ושנים, עיבוד מיוחד לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 15 בנובמבר 2020.

נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מאפשרים לעמוד על הפערים בזכאות לבגרות בין תושבי הרשויות המקומיות הבדואיות, תושבי היישובים הבדואים במועצות האזוריות נווה מדבר ואל-קסום ובדואים הרשומים כמתגוררים מחוץ ליישובים המוכרים. נתונים אלה מלמדים כי שיעור הזכאות לבגרות בקרב המתגוררים מחוץ ליישובים המוכרים נמוך משיעורו בקרב תושבי היישובים המוכרים והרשויות המקומיות הבדואיות. נתונים מלאים על הזכאים לבגרות לכל יישוב מופיעים בנספח למסמך זה בשל מיעוט מקרים בחלק מן היישובים סוכמו הנתונים של חמש השנים האחרונות 2015 עד 2019.

תרשים 6: זכאות לבגרות משכבת הגיל בחינוך הבדואי בנגב, 2015-2019

כן עולה מן הנתונים כי בקרב בני תושבי השבטים (אשר מחוץ ליישובים המוכרים) שיעור הזכאות לבגרות נמוך במיוחד – **בשנת 2019 16% בלבד מן הבנים בני 18 היו זכאים לתעודת בגרות לעומת 38.6% מן הבנות.**

נספח 13:

זכאות לבגרות ביישובים הבודאים בנגב, 2015-2019

סוג יישוב	שם	מין	סה"כ שכבת גיל 18 בחמש שנים		אחוז הזכאים לבגרות חמש שנותי	
			סך בני 18	תלמידי יב	זכאים לבגרות	מסך בני 18
עוטמת מקומיות	חורה	בנים	1,009	688	325	47.2%
		בנות	930	736	559	76.0%
	כסיפה	בנים	947	748	291	38.9%
		בנות	931	755	543	71.9%
	לקיה	בנים	814	606	248	40.9%
		בנות	789	712	499	70.1%
	רהט	בנים	3,913	2,342	958	40.9%
		בנות	3,711	2,963	1,889	63.8%
	שגב-שלום	בנים	655	374	110	29.4%
		בנות	586	427	246	57.6%
	תל שבע	בנים	1,212	944	271	28.7%
		בנות	1,152	980	563	57.4%
	ערערה-בנגב	בנים	1,041	795	243	30.6%
		בנות	1,009	870	368	42.3%
יישובים במחוזות אזוריות בודאיות	אבו קורינאת (יישוב)	בנים	67	60	20	33.3%
		בנות	59	54	29	53.7%
	אבו תלול	בנים	98	67	19	28.4%
		בנות	80	55	37	67.3%
	אום בטין	בנים	246	177	34	19.2%
		בנות	263	244	145	59.4%
	אל סייד	בנים	244	138	44	31.9%
		בנות	190	182	136	74.7%
	ביר הדאג'	בנים	158	126	23	18.3%
		בנות	147	101	63	62.4%
	דריג'את	בנים	64	41	29	70.7%
		בנות	56	54	38	70.4%
	כחלה	בנים	14	9	6	66.7%
		בנות	18	18	14	77.8%
	מכחול	בנים	51	39	15	38.5%
		בנות	40	28	16	57.1%
	סעוה	בנים	131	101	48	47.5%
		בנות	101	59	48	81.4%
	קצר א-סר	בנים	136	129	51	39.5%
		בנות	118	109	88	80.7%
תרבין א-צאנע (יישוב)	בנים	88	76	17	22.4%	
	בנות	52	4	

¹³ שבעה יישובים שבהם היו בסה"כ 57 בני 18 בחמש השנים האחרונות - נבטים, אבו סריחאן, אבו עמרה, אפיניש, עין חצבה, אל - עזי ואבו עמאר לא נכללו בטבלה זאת, אך נכללו בסיכומים שבגוף המסמך.

שיעור זכאות לבגרות בקרב תלמידים הרשומים כמתגוררים מחוץ ליישובים המוכרים (שבטים), 2015-2019

